

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Vykání v různých evropských jazycích a další gramatické souvislosti jazyků

Seminární práce CJSYNB3

Autor: Martin Adámek, www.adamek.cz, Náchod
Datum: duben-květen 2008

Tato verze práce je umístěna na webu www.adamek.cz. Práce je chráněna autorským právem. Užití je možné za dodržení běžných citačních zvyklostí. Odcizení práce nebo její části a podepsání jiným jménem, bez uvedení citace, by bylo nemorální a trestné.

Obsah

Obsah.....	2
Úvod.....	2
Čeština.....	3
Polština.....	4
Čeština v minulosti.....	6
Ruština.....	6
Slovenština.....	8
Němčina.....	8
Španělština.....	9
Angličtina.....	10
Esperanto.....	11
Další jazyky.....	11
Souhrnné přehledy.....	11
Závěr.....	12
Použitá literatura.....	12

Úvod

Vykání je v různých evropských jazycích tvořeno různými způsoby, více či méně podobnými prostředkům v češtině.

Ačkoliv má vyjadřování vykání poměrně blízko k tvarosloví, domnívám se, že k větné stavbě má blíže. Protože vykání si v českém jazyce nevytváří žádné nové tvary slov - opírá se o tvary existující už pro tykání. Rozdíl mezi vykáním a tykáním je tedy dán pouze volbou vhodného tvaru, po systematickém zásahu do použití existujících mluvnických kategorií (osoba, číslo) u jednoho nebo více slov v celé větě.

Ze samotného rozpoznání tvaru jednotlivých slov neplynou spolehlivé informace o gramatických kategoriích patřících větných členů. Díky zdvořilostním formám komunikace může dojít k chybné interpretaci gramatické kategorie „číslo“ nebo „osoba“, a změně významu věty (nemusí být jisté koho všeho se věta při vykání týká). Příp. by při nezohlednění vykání při větném rozboru nebylo možné nalézt správné vazby mezi jednotlivými větnými členy („Vidíte, Josefe.“ – zdánlivě množné číslo je spojeno s jednotným číslem).

V češtině je při vykání využíváno tvarů v množném čísle (z čehož vyplynul i pojem „vykání“). To je v jiných jazycích buď doplněno, nebo nahrazeno změnou osoby ze druhé na třetí. Používání množného čísla je v češtině méně důsledné, než v některých jiných slovanských jazycích. V případě některých cizích jazyků (nikoliv v případě češtiny) může dojít i k použití nových slov, při tykání nevyužívaných.

Vznik vykání v češtině

Soudě dle povídky Svatopluka Čecha „Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století“ [1], se vykání v češtině objevilo někdy mezi 15. a 19. stoletím včetně. Následně citovaný děj se v povídce odehrává poté, co se p.Brouček přenesl z roku 1888 do roku 1420, a tam potkal místního člověka:

„*Snad si nemyslíte, že jsem nějaký pobuda, který má zabroušeno na vaší tobolku. Schovejte jen tu svou kosinku a buďte rád, (...)*’ Za řeči Broučkovy ohledl se světloňoš několikrát napravo a nalevo, jako by hledal nějakého neviditelného společníka.“ [1] Výslovně pak zavedení vykání v uvedeném časovém intervalu S.Čech ukazuje v dalším rozhovoru:

„Prosím vás, řekněte mi, máme teď opravdu rok čtrnáct set dvacet?“ otázal se pan domácí místo odpovědi. ‘I ovšem!’ potvrdil muž, ohlednův se udiveně napravo i nalevo. ‘Ale koho se tážeš kromě mne, jsa tu se mnú sám druhý?’ Panu Broučkovi nyní zasvitlo, proč se také člověk s lucernou při jeho oslovení na všechny strany ohlížel. Jest patrné, že ti nevzdělání staří Čechové nemají o zdvořilém vychování ani potuchy.“[1]

Blog Milana Vojtěcha [10] uvádí, že vykání v češtině vzniklo v 15.století, a „on-i-kání“ ve století 18.

Onikání se v češtině používalo patrně pod vlivem němčiny [3].

Čeština

Přítomný a budoucí čas

Principem vykání je použití množného čísla u slovesa ve druhé osobě i v případě, kdy je adresátem jediný člověk. Podstatná a přídavná jména i číslovky zůstávají v jednotném čísle, osobní a přivlastňovací zájmena (*ty, tebe, tvůj*) jsou použita v množném čísle (*vy, vás, váš* – podmět, předmět, přívlastek).

V případě, kdy je adresátem sdělení skupina více osob, je vždy použito množné číslo, a ze syntaktického hlediska (použitých gramatických kategorií slov) nelze rozeznat tykání od vykání (lze rozeznat např. podle použitého pozdravu).

V případě vykání nelze v přítomném čase ze syntaktického hlediska obvykle rozpoznat, zda je adresátem jeden člověk, nebo lidí více. Lze to poznat podle čísla např. podstatného jména („pane“ x „pánové“) nebo některých tvarů některých přídavných jmen („dobří“/ „dobří“) a číslovek („Řeknu vám to jako prvním/prvnímu“).

Přítomný čas v češtině	Adresát	
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
<i>Tykání</i>	(ty) skáčeš / přeskočíš	(vy) skáчете / přeskočíte
<i>Vykání</i>		

Minulý čas

V minulém čase je při vykání jedné osobě u význam-nesoucího slovesa zachováno jednotné číslo. Na množné číslo je převedeno pouze pomocné sloveso „být“. Tím se čeština liší od některých jiných slovanských jazyků (slovenština, ruština).

Vykání jedné osobě je tedy v češtině v minulém čase polovičaté, čímž umožňuje odlišit vykání jedné osobě od vykání skupině osob.

Polovičatost převodu sloves v minulém čase na množné číslo platí pro dokonavý i nedokonavý vid - „Skákal **jste**?“, „(Pře)Skočil **jste**?“.

Minulý čas v češtině	Adresát	
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
<i>Tykání</i>	(ty) jsi přišel	(vy) jste přišli
<i>Vykání</i>	(vy) jste přišel	

Polština

Princip „onkání“

Principem „vykání“, či spíše zdvořilého oslovení, v polštině je používání 3. osoby **jednotného** čísla. Nejbližší v češtině běžný pojem „onikání“ (užíváno v němčině, dříve i v češtině) je tedy nepřesný. Lze říci, že v polštině se zdvořilost vyjadřuje „onkáním“.

Jednotné číslo se objevuje dokonce i v případech vykání skupině lidí. U slovesa sice je se třetí osobou použito množné číslo (čistě proto, že adresátem je skupina dvou a více lidí), ale pro hromadné oslovení skupiny lidí (ve větěném podmětu či předmětu) se díky „onkání“ používá zvláštní výraz „państwo“, který je zjevně užíván v jednotném čísle. V polštině se tak při vykání nepoužívají osobní zájmena v množném čísle – a to ani při vykání skupině osob.

Slovo „państwo“ lze volně přeložit jako „dámy a pánové“. Z gramatického hlediska je nejbližší slovo „panstwo“, které také jednotným číslem označuje skupinu osob, ale v češtině již má poněkud hanlivý význam, narozdíl od zcela běžného slova „państwo“ v polštině. Často je k oslovení, např. na začátcích projevů, užíváno spojení „szanowni państwo“ (~ „vážené dámy, vážení pánové“). Slovník [11] uvádí, že výraz „państwo“ v kombinaci s přijmením znamená „pan a paní“. Výraz „państwo“ znamená také „stát“, „země“, což lze etymologicky přirovnat k českému slovu „panství“, bez souvislosti s vykáním.

Přestože je slovo „państwo“ užíváno v jednotném čísle, je spojováno se slovesy v množném čísle, protože označuje skupinu osob. Např. „Hledáte.“ (vykání skupině) je polsky „Państwo szukają“, což by doslovně přeloženo do češtiny, při zachování polského gramatického systému, bylo: „Panstvo hledají“. V češtině by takové řešení bylo v rozporu se syntaktickými pravidly – v případě označení skupiny jednotným číslem musí být v češtině jednotné číslo důsledně dodrženo („Panstvo hledá.“, „Skupina hledá.“, „Rojnice hledá.“).

Slovo „państwo“ se v polštině často opakuje

- tam, kde se v češtině vyjadřuje zájmeno „Vy“ v 2. až 7. pádu (větný předmět)
  - „Prosím vás...“ (skupinu cizích dospělých) = „Proszę państwa...“
    - „państwa“ nahrazuje české „vás“
- ale i tam, kde je v češtině nevyjádřené zájmeno „vy“ v 1. pádu (větný podmět)
  - „Vidíte“ se řekne „Państwo widzą“
  - povinně vyjádřené „państwo“ nahrazuje v češtině nevyjádřené „vy“ (1. pád)
    - přestože jinak jsou díky časování sloves osobní zájmena v polštině vynechávána podobně jako v češtině (nemusejí určovat osobu slovesa jako v angličtině)
  - podmět je v jednotném čísle, přísudek v množném (a ve 3. osobě)

Rozkazovací způsob

Polská věta, při vykání komplikovaná častým opakováním povinně vyjádřeného slova „państwo“, je dále zpeštěna složeným zápisem rozkazovacího způsobu slovesa pomocí slova „niech“ (jen při vykání), příp. i odděleně zapisovaným zápořem (při vykání i tykání).

Extrémním příkladem může být česká jednoslovná věta „Nemluvte.“, mířená ke skupině cizích osob. V polštině zní: „Niech państwo nie mówią.“

V případě, že by věta „Nemluvte“ byla mířena jedné osobě, zněla by v polštině „Niech pan(i) nie mówi.“ Při tykání 2/3 komplikací odpadají – „Nemluv.“ se polsky řekne „Nie mów.“.

Podobně, jako je při vykání v rozkazovacím způsobu v polštině nutné pomocné slovo „niech“, vyžaduje pomocné slovo i uzavřená otázka (při vykání i tykání): „Vidíte?“ (vykání skupině) se polsky řekne „Czy państwo widzą?“.

Jednoznačnost adresáta

Složitější zápis polského „vykání“ oproti češtině přináší jednoznačnější určení adresáta.

Přítomný čas v polštině	Adresát	
	Jedinec	Skupina dvou a více osob
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
Tykání	(ty) masz (2.os.j.č.)	(wy) macie (2.os.mn.č.)
Vykání	pan/pani ma (3.os.j.č.)	państwo mają (3.os.mn.č.)

Zatímco v češtině jsou pro 4 různé komunikační situace určeny 2 gramatické modely, z nichž druhý platí pro tři různé situace (lišící se ty/vykáním nebo číslem), v polštině je vykání/tykání i číslo vždy jasné.

Narozdíl od češtiny tak lze rozlišit

- zda je při vykání oslokována jedna osoba („pan“/„pani“ + 3.os.j.č.), nebo skupina osob („państwo“ + 3.os.mn.č.),
- zda je oslokováno skupině tykáno (většinou nevyjádřené „wy“ + 2.os.mn.č.), nebo vykáno („państwo“ + 3.os.mn.č.),

Navíc lze i při vykání jedné osobě v polštině rozeznat ženský a mužský rod:

- česky: „(Vy) máte.“
- polsky: „Pan/Pani ma.“

Ale v polštině díky volbě „pan“/„pani“ asi nelze vykat střednímu rodu jedn. čísla (beze změny rodu oslovaného podst. jména), což v češtině teoreticky lze: „Město, Vy jste tak rozlehlé.“

Narozdíl od češtiny nemá u polštiny význam uvádět zvláštní tabulku pro minulý čas, protože se v něm neprojevuje žádný zvláštní jev, neprojevující se už v přítomném čase.

Možná díky složitosti vykacího zápisu, je na internetu zjevné, že polské webové stránky, ve srovnání se stránkami českými, výrazně častěji svým návštěvníkům tykají, jako by šlo o komunikaci počítač-návštěvník, a ne provozovatel webu-návštěvník.

Vzájemná komunikace mezi Čechy a Poláky

Češi a Poláci v pohraničí při komunikaci typu „každý mluví po svém, druhý nějak porozumí“ velmi často používali tykání. Dospěl jsem k názoru, že to bylo způsobeno polským nepochopením českého vykání:

Když Čech použil 2.os.mn.čísla, chápal to Polák jako tykání – obzvlášť, pokud tak Čech mluvil ke skupině Poláků. Jeden samotný Polák, kterému Čech vykal, mohl čistě teoreticky zažít oba Svatoplukem Čechem popsáné [1] pocity současně:

- pocit starého Čecha: „Kde nás vidí víc?“ - kvůli množnému číslu
- pocit pana Broučka: „Je nevychovaný.“ - kvůli druhé osobě

Když se Polák domníval, že mu Čech tyká, tak mu následně logicky začal sám nepokrytě tykat, na což tykáním reagoval i Čech. A proto si, zejména v devadesátých letech 20.století (po otevření hranic), Češi a Poláci v pohraničí občas tykali, aniž by to původně museli mít v úmyslu. Druhým možným důvodem je, že si účastníci nechtěli improvizovanou komunikaci komplikovat více, než bylo nutné. A tak aby se mohli soustředit na rozdíly ve slovní zásobě a význam nesoucí gramatice, abstrahovali od vykání, jakožto zbytečného luxusu.

Později se většina polských trhovců do velké míry naučila česky, a ti ostatní alespoň mohli pochopit nebo zachytit informaci, že české „vykání“ je vykání, nikoliv onkání. A Češi s humorem¹ sobě vlastním vzali za svůj fakt, že jsou oslokováni slovem „pan“, uvádějícím třetí osobu slovesa. Další vývoj v této věci nemohu ze své zkušenosti posoudit, protože poslední cca. 4 roky komunikuji s Poláky polsky, a tak plošný vývoj nepoznám.

¹ „Jak říct polsky "Postavte se prosím do fronty"? Proše pana, pan za pana, tak aby pan něvidžau pana“ [5, 6]

Čeština v minulosti

Jak bylo uvedeno v úvodu, vykání se v češtině používá od 15.století, a on(i)kání se používalo od 18.století. V jedné knize ze série „Školák Kája Mařík“ se vedle vykání objevilo i onikání – již zde bylo onikání užito za účelem parodie.

V televizním večerníčku o Rumcajsovi se objevilo oslovení „panstvo“, a byť v tomto případě šlo o oslovení příslušníků šlechty (takže slovo „panstvo“ mělo velmi doslovný význam), je zde jistá podobnost s polským „vykáním“. Ale narozdíl od polštiny zde, i přes oslovení skupiny, jednotnému číslu podmětu odpovídalo i jednotné číslo přísudku: „Panstvo si bude přát.“

Vzhledem ke stále se rozšiřujícímu tykání i v situacích, kdy to dříve bylo nemyslitelné, se nedá vyloučit, že vykání časem zanikne, nebo bude užíváno jen při zvláštních slavnostních příležitostech. Podobně jako je dnes v češtině výjimečně používáno slavnostní oslovení rektora/rektorky „Vaše magnificence“, kde místo osobního zájmena „Vy“ je užíváno přivlastňovací zájmeno „Vaše“ („jeho“/„její“, v případě třetí osoby). Tento model byl dříve užíván v oslovení např. krále „Vaše výsosti“, přičemž jeho výsost o sobě případně mluvila v 1.osobě množného čísla (plurál majestát).

Ruština

Přítomný čas

V přítomném čase je ruský model vykání zcela shodný s modelem českým.

Minulý čas

Níže uvedené příklady jsou do latinky transliterovány podle normy ČSN 01 0185 [12].

Minulý čas v ruštině	Adresát	
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
<i>Tykání</i>	ty přišel	
<i>Vykání</i>	vy přišli	vy přišli

Zásadní rozdíl oproti češtině je, že při vykání jedné osobě v minulém čase je nutné použít množné číslo u význam-nesoucího slovesa. Takže možnost rozlišit přesný význam věty je snižená, podobně jako v případě přítomného času v češtině a ruštině – nelze rozeznat, kolika lidem je vykáno, ani nelze rozeznat, zda je skupině vykáno.

Ruština narozdíl od češtiny nepoužívá slovesnou sponu „být“. Sloveso „být“ se používá pouze v případě, kdy je cílem vyjádřit přímo existenci věci nebo osoby.

U vět, které informují o vlastnostech nebo aktuálním stavu podmětu se sloveso „být“ vypustí, aniž by byl ztracen význam:

- „Auto je červené“ = „Mašina krasnaja“
- „Bratr je tady“ = „Brat zdes“

Protože pomocné sloveso „být“ v češtině nese informaci o osobě slovesa, nejsou v češtině vyjadřována osobní zájmena podmětu:

- „(Já) jsem doma“ nebo „(Ty) jsi zelený“ – informace o stavu, kdy je podmět tvořen (nevyjádřeným) zájmenem, ne podstatným jménem
- „(Já) jsem přišel“, „(Vy) jste přišel“, „(Vy) jste přišli“ – minulý čas

V ruštině v přítomném čase také není zapotřebí vyjadřovat podmět zájmenem (podobně jako v češtině či polštině), protože informaci o osobě nese tvar slovesa.

Ale v minulém čase („přišel jsem“) jakož i při popisu stavu („jsi zraněný“) díky absenci pomocného slovesa „být“ musejí být v ruštině osobní zájmena povinně vyjádřena, aby identifikovala osobu – tedy „ja přišel“, „ty ranenýj“. Samotné „přišel“ nebo „zraněný“ by neneslo informaci o osobě. Osobní zájmena musejí nést informaci o osobě slovesa, podobně jako v angličtině. Ruština sice zjednodušuje věty o pomocné sloveso „být“, ale v minulém čase musí být nahrazeno osobním zájmenem: „Odkud **jsi** přijel“ = „Otkuda **ty** přijechal“.

Když Čech zapomene v ruštině v minulém čase použít množný tvar slovesa, je to právě osobní zájmeno, z čeho lze vytušit, že mluvčí pravděpodobně vyká: Např. „Odkud **jste** přijel“ je správně „Otkuda **vy** přijechali“, chybně „Otkuda **vy** přijechal“.

Používání ruského modelu vynechávání slovesa „být“ v češtině

Podobně jako v ruštině, je někdy sloveso „být“ vynecháváno i v češtině.

V novinových titulcích je, pro jejich zkrácení, často vynecháváno sloveso „být“ ve 3. osobě přítomného nebo minulého času (jednotného i množného čísla), když jde o vyjádření stavu:

- „Bush v Praze“, „Protesty po celé republice“ – vynecháno „je“, „jsou“
- „Jackpot rozbit“, „Celebrita přistižena“ – vynecháno „byl“, „byla“

V některých situacích (např. ve stručných SMS; při spontánních reakcích; pro zdůraznění) dochází v češtině k použití ruského modelu minulého času v první osobě:

- „**Já** tam nebyl!“ , „Já nevěděl, že to nestihnu.“ , „Já to říkal.“ , „Já to viděl.“
- je vynecháno sloveso být, a použito osobní zájmeno – přestože je v češtině v neutrálním vyjádření obvyklé vynechání osobního zájmena a použití patřičného tvaru slovesa „být“:
- „Nebyl **jsem** tam.“ , „Nevěděl jsem, že to nestihnu.“ , „Říkal jsem to.“ , „Viděl jsem to.“

Někdy je slovesný tvar „jsem“ vynechán v přísloví: „Já nic, já muzikant.“

Ve druhé osobě sloveso „být“ nebývá vypouštěno, ale zkracováno:

- „Ty’s to věděl“ nebo „Říkal’s to“
- místo: „Věděl jsi to“ nebo „Říkal jsi to“

Z příkladů je zjevné, že pokud je „’s“, zbylé ze slova „jsi“, umístěno za význam-nesoucím slovesem, nemusí být doplněno zájmeno „ty“.

Ve třetí osobě není pomocné sloveso „být“ vůbec použito, takže nelze vypustit, a nemusí být místo něho doplněno zájmeno „on“/ „ona“/ „ono“, pokud mluvčí nechce osobu zdůraznit. Samotné „Šel.“ znamená „On šel.“, nikoliv „Já šel“/ „Šel jsem“.

Občasné vynechávání slovesa „být“ v polštině

V ruštině se sloveso „být“ pro vyjádření vlastností podmětu nepoužívá nikdy, v češtině se používá téměř vždy, polština je někde mezi těmito jazyky:

Sloveso „být“ je někdy nahrazeno zájmenem „to“. Konkrétní příklad z internetu: „Nowa Honda Civic to samochód, jakiego jeszcze nie było“. Tedy „(...)Honda Civic to auto, jaké (...)“, přičemž zájmeno „to“ zde má funkci přísudku „je“. V češtině by v podobných případech šlo použít kombinaci „to je“, ale v žádném případě by nestačilo pouhé „to“, jako je tomu v polštině. Čárkou oddělené sousloví „to je“ se v češtině užívá pro zdůraznění komentované věci nebo osoby, příp. emotivní podtržení konstatovaného názoru, ale v polštině nahrazení slovesa „být“ zájmenem „to“ nevytváří expresivní význam.

Sloveso „není“ („nie jest“), vyjadřující nepřítomnost nebo neexistenci objektu určeného podmětem, bývá často nahrazeno výrazem „nie ma“ (=„nemá“) a původní podmět se stává větným předmětem, aniž by ale musel být do věty doplněn nový podmět: „Nie ma chleba“ = „Chléb není“, přičemž pokud není (novým podmětem) určeno, kdo ten chléb nemá, tak výraz „nie ma“ neznamena „nemá“, ale „není“.

Naopak v minulém čase je polština od ruštiny vzdálenější, než čeština. Běžné minulé tvary sloves neobsahují pomocné sloveso. Např.: „Dělám“ = „Robię“; „Dělal“= „Robił“; „Dělal jsem“= „Robiłem“. Osoba je tedy v polštině přímo ve význam-nesoucím slovese vyznačena i v minulém čase, takže není gramatický důvod vyjadřovat osobní zájmena ve funkci podmětu.

Slovenština

Přítomný čas

V přítomném čase je slovenský model vykání shodný s modelem českým a ruským.

Minulý čas

Vykání je ve slovenštině důsledné jako v ruštině, užívá množné číslo významového slovesa i v minulém čase. Přestože, stejně jako v češtině, je vykání patrné už z pomocného slovesa být.

Minulý čas ve slovenštině	Adresát	
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
<i>Tykání</i>	(ty) si robil	
<i>Vykání</i>		(vy) ste robili

- Časování bylo ověřeno podle slovenského Wikislovníku [14].

Podle české Wikipedie [4] je v hovorové slovenštině někdy užíván český model vykání, kdy je při vykání jedné osobě užito množné číslo pouze u pomocného slovesa být („ste“), nikoliv u významového slovesa. Taková forma bývá kritizována jako nedbalá [4].

V případě slovenštiny je nutné dát si pozor i na první osobu, protože „Já přijdu“ je slovensky „Ja prídem“. Což Čechovi, zvyklému mluvit hovorově (a tedy místo „my přijdeme“ říká „my přídeme“), může znít jako množné číslo – ale jedná se o číslo jednotné.

Němčina

Princip onikání

V němčině je ve funkci českého, slovenského a ruského vykání užíváno onikání. Spočívá v užití 3.osoby množného čísla při vykání jednotlivci či skupině.

V češtině, slovenštině a ruštině je užíván stejný tvar pro vykání i tykání skupině, a často navíc i pro vykání jednotlivci (ve výše uvedených tabulkách jsou sloučeny přinejmenším buňky v pravém sloupci), ale v němčině je užíván jeden tvar pro „vykání“, bez ohledu na to, zda jde o vykání skupině, či jednotlivci (v následující tabulce jsou sloučeny buňky v dolním řádku).

Při oslovení skupiny je (narozdíl od CZ, SK, RU) zjevné, zda je jí tykáno, nebo vykáno. Což, podobně jako u polštiny, může přinést okamžiky nejistoty Čechovi, který chce oslovit

skupinu, z níž některým lidem tyká a některým vyká – v CZ,SK,RU se takový problém nemusí řešit, protože u skupiny nelze vykání od tykání rozlišit.

Přítomný čas v němčině	Adresát	
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
<i>Tykání</i>	du hast (2.os.j.č.)	ihr habt (2.os.mn.č.)
<i>Vykání</i>	Sie haben (3.os.mn.č. + velké „S“)	

- Časování slovesa „mít“=„haben“ je převzato z knihy „Německy Zn.: <<Ihned>>“ [15]
- „sie“ znamená „oni“, „ona“; „Sie“ je zdvořilé oslovení skupiny či jednotlivce [15]

Minulý čas

V minulém čase jsou rozlišovací možnosti (tykání/vykání; jednotné/množné) při německém onikání stejné, jako v přítomném čase. Vykání se vyjadřuje tvarem „Oni“ (s velkým „S“ v „Sie“).

Španělština

„Vykání“ ve španělštině svojí propracovaností a jednoznačností významu připomíná polštinu. S polštinou je ve španělštině téměř shodný i princip (model) „vykání“, liší se pouze:

- oslovením skupiny cizích osob, kdy je užito osobní zájmeno v množném čísle (ne v jednotném jako v polštině)
  - takže španělské „vykání“ je systematictější, než polské
- při zdvořilém oslovení jedince – vždy se užívá „usted“, bez rozlišení rodu zájmenem (v polštině „pan“/ „pani“)
  - rod je rozlišen tvarem podst. jména, i v množném čísle („amigos“/ „amigas“)

Vše ostatní je stejné jako v polštině – pro jednotlivé situace jsou užívána zvláštní zájmena bez možnosti záměny osoby nebo čísla. Z toho plynoucí rozdíly v možnostech interpretace (ve srovnání s češtinou) jsou uvedeny výše, v kapitole „Polština“.

Pro tykání jsou užívána zájmena „tú“ a „vosotros“/„vosotras“;

pro vykání jsou užívána oslovení „usted“ a „ustedes“.

Sloveso je při vykání vždy ve 3.osobě, jeho číslo se řídí tím, zda je oslovován jedinec, nebo skupina osob. Osobní zájmena mohou být vynechávána stejně jako v polštině.

Přítomný čas ve španělštině	Adresát	
Forma	<i>Jedinec</i>	<i>Skupina dvou a více osob</i>
<i>Tykání</i>	(tú) estudias (2.os.j.č.)	(vosotros/as) estudiáis (2.os.mn.č.)
<i>Vykání</i>	usted estudia (3.os.j.č.)	ustedes estudian (3.os.mn.č.)

- Pravidla vykání i příklady („estudiar“=„studovat“) jsou převzaty z knihy „Španělština pro samouky“ [16]

Knih [16] přirovnává španělské oslovení „usted“+3.os. j.č. k českému oslovení „vašnosta“. Stejně přirovnání lze použít i na polské oslovení „pan(i)“+3.osoba j.č.

Angličtina

Vykání v angličtině

Obecně platí nesprávný (důvod níže) názor, že v angličtině se nevyká, že v angličtině si všichni tykají. Menší zdvořilosti by nasvědčoval i fakt, že zatímco v češtině se s velkým písmenem píše „Vy“ a v němčině „Sie“, tak v angličtině je povinným psaním velkého písmene kladen důraz na slovo „Já“ („I“). Článek „Vykání je výrazem české zdrženlivosti“ na webu Českého rozhlasu [7] poukazuje i na častější používání křestních jmen při prvním oslovení v písemném formálním styku v angličtině. Přesto je angličtina obecně považována za zdvořilý jazyk, mj. díky častému používání opisného tvaru „have to“ ve významu „muset“.

Vykání je v angličtině nejhmatatelněji viditelné v případech, kdy je např. v dopisu, adresovaném jedné osobě, použit zdvořilostní obrat „You were“ („Vy jste byli“), místo „You was“ („Ty jsi byl“). Zdvořilé oslovení se objevuje také při komunikaci s královnou „Your majesty“ („Vaše veličenstvo“) a při vyjadřování o ní „Her majesty“ („Její veličenstvo“).

Z dalších pramenů [8, 9] vyplývá, že **v angličtině se pouze vyká, nikoliv tyká.**

Slovo „you“, které je užíváno v jednotném i množném čísle („ty“, „vy“) dle pramenů [8, 9] původně znamenalo množné „vy“. České slovo „ty“ bylo v angličtině vyjadřováno slovem „thou“, které je dnes užíváno už pouze při oslovování Boha, kdy je to dáno historickou tradicí [8, 9].

To potvrzuje i francouzská Wikipedie [13], kde je uvedeno, že ve středověké angličtině bylo

- „ty“= „thou“; ve 3. a 4. pádě „thee“
- „vy“= „ye“; ve 3. a 4. pádě „you“

Tedy, dnešní výraz pro „ty“ a „vy“ původně znamenal „vy“, a to pouze ve 3. a 4. pádu.

Překlad do jiných jazyků

Nerozlišování tykání a vykání v angličtině může způsobovat rozdílnou interpretaci textu při překladu. K tomu sice může dojít i při překladu z kontextu vytržené české věty „Vidím vás.“ do polštiny, němčiny nebo španělštiny, ale nejčastěji k potížím s interpretací dochází v angličtině, protože tam nelze tykání/vykání poznat ani při prozkoumání obsáhlejšího textu, obsahujícího více druhů vět, časů, apod.

Patrné je to na překladu televizního seriálu „House, M.D.“ (FOX, USA) do češtiny a polštiny:

V českém znění („Dr. House“, TV Nova) si tykají pouze postavy pracující na stejné úrovni

- vzájemně lékaři diagnostického oddělení: Dr. Cameron, Dr. Chase, Dr. Foreman
- vzájemně vedoucí oddělení: Dr. Wilson, Dr. House
- ředitelka nemocnice Dr. Cuddy si netyká s nikým z uvedených zaměstnanců
- Dr. House si netyká s nikým z trojice svých podřízených, ani s nadřízenou Dr. Cuddy

Oproti tomu v polském znění („Dr House“, TVP2) si vzájemně tykají příslušníci všech tří úrovní:

- např. Dr. Foreman si tyká i s nadřízenou (Dr. Cuddy) svého nadřízeného (Dr. House)
- Dr. House si tyká se svými podřízenými i se svojí nadřízenou Dr. Cuddy

Díky nejednoznačnosti originálu tedy následně může dojít k různému posunu významu při zpracování překladu v různých zemích/společnostech.

Esperanto

Wikipedia k vykání v esperantu uvádí:

„V esperantu se tykání a vykání záměrně nerozlišuje (stejně jako se v druhé osobě nerozlišuje jednotné a množné číslo), v učebnicích se navíc tento fakt často opisuje formulací typu „vždy se vyká“ - tento způsob formulace má naznačovat vzájemnou úctu mezi esperantisty. Osobní zájmeno druhé osoby jednotného i množného čísla vi je také zřetelně odvozeno od slovanských a románských zájmen pro druhou osobu množného čísla.“ [2]

Z toho vyplývá, že v esperantu je situace podobná jako v angličtině. Zájmeno „ty“ „neexistuje“ v jednotném čísle, resp. tvar v jednotném čísle je převzat z tvaru čísla množného, takže v esperantu, stejně jako v angličtině kromě oslovení Boha, gramatika nutí mluvčího vždy vykat.

Pokud jde o osobu, v angličtině je zjevné, že není zdvořilost zdůrazňována třetí osobou („You have“ – nikoliv „has“), a v esperantu se osoby u sloves vůbec nerozlišují.

Další jazyky

Jednoduchý přehled „vykání“ v dalších jazycích je uveden ve Wikipedii [4].

Souhrnné přehledy

Přehled užívaných mluvnických tvarů při vykání v jednotlivých jazycích

Přehled porovnává pouze vykání v rámci různých jazyků, a tak neznázorňuje přesnost interpretace významu. Porovnání vykání s tykáním je uvedeno výše, u jednotlivých jazyků.

Vykání v evropských jazycích	2.osoba (z hlediska významu věty)			
	Přítomný čas		Minulý čas	
	Jednotné číslo	Množné číslo	Jednotné číslo	Množné číslo
Čeština	(vy) + 2.os. mn.č.		(vy) +2.os.mn.+ j.č.	(vy)+2.os. mn.č.
Čeština dříve	oni + 3.os. mn.č.			
Polština	pan(i)+3.os. j.č.	państwo + 3.os. mn.č.	pan(i)+3.os. j.č.	państwo + 3.os. mn.č.
Slovenština	(vy) + 2.os. mn.č.			
Ruština	(vy) + 2.os. mn.č.		vy + 2.os. mn.č.	
Němčina	Sie + 3.os. mn.č.			
Španělština	usted +3.os. j.č.	ustedes + 3.os. mn.č.	usted +3.os. j.č.	ustedes + 3.os. mn.č.
Angličtina	you (mn.č.) + 2.os.			
Esperanto	vi (mn.č.) + sloveso (osoby nedefinovány)			

Přehled vykání ve zkoumaných jazycích, podle použitých prostředků.

Zvláštním zájmem je zde myšleno zavedení zcela nového oslovení („panstwo“, „usted“), nikoliv použití jiného (již pro tykání existujícího) zájmena, než při tykání („vy“, „Sie“) – to je dáno samotnou manipulací s číslem či osobou.

Prostředky vykání	Manipulace s číslem	Manipulace s osobou	Zvláštní zájmeno
Čeština	ano		
Čeština dříve	ano	ano	
Polština		ano	ano
Slovenština	ano		
Ruština	ano		
Němčina	ano	ano	
Španělština		ano	ano
Angličtina	ano*		
Esperanto	ano*		

* S číslem sice není manipulováno operativně pro rozlišení mezi tykáním a vykáním, ale číslo je trvale zmanipulováno tak, že je vykání nevyhnutelné, povinné, jediné možné.

Z této tabulky je patrné, že:

- Polština se principem „vykání“ odlišuje od ostatních tří zkoumaných slovanských jazyků, a blíží se románské španělštině.
- Nejdůkladněji „vyká“ němčina (dříve částečně i čeština), která jako jediná ze zkoumaných jazyků mění číslo i osobu, zatímco ostatní popisované jazyky mění vždy pouze jednu z těchto vlastností.
- Západogermánská angličtina a umělé esperanto mají trvale změněné číslo, a tak vůbec neumožňují tykání.

Závěr

Ve slovenštině a ruštině se v minulém čase vyká důkladněji než v češtině, na což je nutné dávat pozor, aby nedošlo k nedorozumění či faux pas. Polština a španělština místo změny čísla používají změnu osoby, v kombinaci se zvláštním oslovením, vylučujícím mylnou interpretaci. Němčina kombinuje změnu čísla a současnou změnu osoby. Angličtina a esperanto neustále vykájí, jejich mluvnice vůbec neumožňuje tykání.

Díky různým principům vykání vzniká při překladech textů nebezpečí chybné interpretace - nemusí být zjevné ke kolika lidem mluvčí mluví, ani jaký k nim má vztah.

Pokud si mluvčí není jist, zda má tykat, nebo vykat, nabízí velké možnosti vyhýbání a nejasné formulace ruština se slovenštinou, a po nich čeština. Oproti tomu polština a španělština jasně ukazují, jaký vztah mluvčí zaujímá a ke kolika lidem mluví.

Použitá literatura

- [1] ČECH, Svatopluk. *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokráte do XV. století*. 1888. (elektronická verze bez bibliografických informací)
- [2] PŘÍSPĚVATELÉ WIKIPEDIE, *Vykání* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2008, Datum poslední revize 27. 03. 2008, 11:28 UTC, [citováno 18. 04. 2008] <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Vy%C3%A1n%C3%AD&oldid=2396140>>
- [3] PŘÍSPĚVATELÉ WIKIPEDIE, *Onikání* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2008, Datum poslední revize 1. 04. 2008, 20:17 UTC, [citováno 18. 04. 2008] <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Onik%C3%A1n%C3%AD&oldid=2428716>>

- [4] PŘÍSPĚVATELÉ WIKIPEDIE, *Zdvořilost v různých jazycích* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2008, Datum poslední revize 1. 04. 2008, 20:18 UTC, [citováno 18. 04. 2008]
<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Zdvo%C5%99ilost_v_r%C5%AFzn%C3%BDch_jazyce%C3%ADch&oldid=2428727>
- [5] <http://www.google.com/search?hl=cs&rlz=1G1GGLQ_CSCZ272&q=%22pro%C5%A1e+pana%22+%22pan+za+pana%22&btnG=Hledat&lr=>>
- [6] M@TEZZ, Autorevue.cz,
<<http://garaz.autorevue.cz/viewtopic.php?t=14942&view=next&sid=080ed88c0c15efa58e14e27694436154>> [citováno 18.4.2008]
- [7] FILINOVÁ, Tereza. Vykání je výrazem české zdrženlivosti. Český rozhlas 7, 3.6.2007.
<<http://www.radio.cz/cz/clanek/91914>> [citováno 18.4.2008]
- [8] WIKIPEDIA CONTRIBUTORS, 'T-V distinction', *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, 15 April 2008, 06:57 UTC, <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=T-V_distinction&oldid=205735828> [accessed 18 April 2008]
- [9] ВИКИПЕДИЯ CONTRIBUTORS, 'Формы обращения', *Википедия, свободная энциклопедия*, 27 марта 2008, 11:30 UTC, <<http://ru.wikipedia.org/?oldid=8094325>> [accessed 18 апреля 2008]
- [10] VOJTECH, Milan. Přednášky z předměty Vývoj historické mluvnice – 1.
<<http://milanvojtech.blog.cz/0701/prednasky-z-predmety-vyvoj-historicke-mluvnice-1>> [citováno 15.5.2008]
- [11] Onet.pl SA. Tłumacz - Onet.pl Portal wiedzy.
<<http://portalwiedzy.onet.pl/tlumacz.html>> [citováno 15.5.2008]
- [12] ČSN 01 0185 - Transliterácia cyriliky., 1980. 7 s.
- [13] CONTRIBUTEURS À WIKIPEDIA, 'Distinction T-V', *Wikipédia, l'encyclopédie libre*, 15 avril 2008, 10:19 UTC,
<http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Distinction_T-V&oldid=28664287> [Page consultée le 16 mai 2008]
- [14] PŘÍSPĚVATELÉ WIKTIONARY, *Robit'* [online], Wikislovník,
<<http://sk.wiktionary.org/w/index.php?title=robi%C5%A5&oldid=11316>> [citováno 16. 05. 2008]
- [15] MOEGLIN, Doris, et al. *Německy : Zn.: <<Ihned>>*. 1. vyd. [s.l.] : [s.n.], 2005. 159 s. ISBN 80-7240-345-1.
- [16] PROKOPOVÁ, Libuše. *Španělština pro samouky*. 2. v nakladatelství LEDA vyd. Praha : LEDA, 1995. 413 s. ISBN 80-85927-08-X.